

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

เรือมอันเรหรือลูตอันเร คือการแสดงรำกระบาศาก มีลักษณะรูปแบบการรำโดยเอาสาก 2 อัน มาวางกระทบกัน ผู้รำเดินรำเป็นวงกลมรอบสากและมีคนรำคู่หนึ่ง เดินรำเข้าในสาก มีการก้าวเข้าไปในสากและก้าวออกมา ตามจังหวะเพลงและจังหวะสากที่กระทบกัน จังหวะเพลงละ 1 คู่ รวมถึงมีการแสดงท่าพลิกแพลงผาดโผน ในการเข้าสากอีกด้วย การเล่นเรือมอันเรนี้เป็นการละเล่นของชาวเขมรถิ่นไทยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งชาวบ้านเล่นกันในวันหยุดพักผ่อนช่วงเทศกาลสงกรานต์ เพื่อเป็นการพักผ่อนจากหน้าที่การงานอันเหน็ดเหนื่อย แสดงความสามัคคีปรองดองในกลุ่มชนของตน ที่สำคัญเป็นการเปิดโอกาสให้ชายหนุ่มหญิงสาว ได้มาพบปะพูดคุยทำความรู้จักถือได้ว่าเป็นการเลือกคู่ในรูปแบบหนึ่ง และเมื่อผู้วิจัยได้ออกเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่าในปัจจุบันเรือมอันเรแยกออกเป็น 2 รูปแบบด้วยกัน คือ เรือมอันเรแบบเดิมของกลุ่มชาวบ้าน และเรือมอันเรที่ได้ปรับปรุงขึ้นใหม่โดยคณะครู-อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์ ถือเป็นการแสดงเรือมอันเรที่แสดงแพร่หลายในปัจจุบัน ซึ่งเรือมอันเรในรูปแบบหลังนี้ได้พัฒนาขึ้นมา จากเรือมอันเรของกลุ่มชาวบ้านอีกชั้นหนึ่ง เพื่อใช้แสดงในงานศิลปหัตถกรรมนักเรียนในปีพ.ศ.2495 มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นชุดนาฏศิลป์พื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์โดยเฉพาะและในปัจจุบันได้แสดงเผยแพร่จนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในปัจจุบัน

จากการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงประวัติศาสตร์ ความเป็นมา วัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชนผู้เล่นเรือมอันเร ซึ่งกลุ่มชนนี้ คือ กลุ่มชาวเขมรถิ่นไทยที่อาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ จากประวัติศาสตร์ พบว่า กลุ่มเขมรถิ่นไทยนี้ สืบเชื้อสายมาจากชาวเขมรในประเทศกัมพูชา แล้วอพยพในช่วงสมัยกรุงธนบุรี-สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ช่วง พ.ศ.2310 เป็นต้นมา การเข้ามาของชาวเขมรในช่วงนี้ เนื่องจากเกิดสงครามขึ้นในประเทศกัมพูชา สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยาสุรสีห์ เป็นแม่ทัพขึ้นไปปราบการจลาจลในครั้งนี้ชาวเขมร ได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองสุรินทร์ เมืองสังขะ และเมืองขุขันธ์ กันเป็นจำนวนมาก เมื่อเข้ามาอยู่แล้วได้เกิดการผสมกลมกลืนกับชนชาติเดิม คือ กูยหรือส่วย ที่อาศัยอยู่ก่อนหน้านี้อันแล้ว ปรากฏเป็นชื่อเรียกในพงศาวดารว่า เขมรป่าดง หรือชาวเขมรถิ่นไทยในปัจจุบันนั่นเอง

กลุ่มชนชาวเขมรถิ่นไทยมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี เหมือนกับคนไทยในภูมิภาคอื่น ๆ ทั่วไป สภาพทางสังคมนั้นผู้ชายจะเป็นผู้นำ รักความสงบ มีความสามัคคี

ปรองดอง ลักษณะทางวัฒนธรรมนั้น ชาวเขมรถิ่นไทยยังเป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนอย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็นทางด้านศาสนา ความเชื่อ ภาษา และมีวัฒนธรรมบางส่วนที่ไปคล้ายคลึงกับทางประเทศกัมพูชา เช่น อาหาร ดนตรี การละเล่น ถึงกระนั้นเชื่อว่าชาวเขมรถิ่นไทยจะนำวัฒนธรรมของชาวเขมรกัมพูชามาใช้ทั้งหมด หากแต่พวกเขาเหล่านี้ได้สร้างวัฒนธรรมใหม่ของพวกเขาขึ้นมาดังเช่นการละเล่นเรือมอันเรหรือการรำกระบาศาก ซึ่งไม่มีการแสดงชนิดนี้ที่กัมพูชา หากปรากฏอยู่ในประเทศเพื่อนบ้านอย่างอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ รวมถึงกลุ่มชนต่าง ๆ ทางอีสานเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ของไทยด้วย จึงเป็นไปได้ว่า เรือมอันเรอาจเกิดขึ้นในดินแดนของจังหวัดสุรินทร์นี้ โดยได้รับวัฒนธรรมจากกลุ่มชนต่าง ๆ เหล่านี้จากการค้าขายหรือการติดต่อในด้านต่าง ๆ ก็เป็นไปได้

นอกเหนือจากนี้ชาวเขมรถิ่นไทยทำนาเป็นอาชีพหลัก ซึ่งต้องมีอุปกรณ์ต่าง ๆ ใช้ในการทำนา จึงสอดคล้องกับลักษณะการละเล่น ที่ใช้อุปกรณ์ในการทำ คือ สากตำข้าว มาเป็นอุปกรณ์สำคัญในการเล่นครั้งนี้ โดยนำมาเคาะเล่นเป็นจังหวะ แล้วค่อยพัฒนาขึ้นมาเป็นการฟ้อนรำเข้าร่วมด้วยอย่างที่ปรากฏในปัจจุบัน ฉะนั้นเรือมอันเรหรือลูดอันเรนี้จึงน่าจะเป็นการแสดงหรือการละเล่นที่คิดค้นขึ้นโดยชาวเขมรถิ่นไทยอย่างแท้จริง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าเรือมอันเรเป็นที่นิยมแพร่หลายทั่วจังหวัดสุรินทร์ แต่ก็อยู่ในกลุ่มของชาวเขมรถิ่นไทย ซึ่งเป็นชนส่วนใหญ่ในสุรินทร์ นอกเหนือจากส่วยและลาว (ไทยอีสาน) ชาวเขมรกลุ่มนี้อาศัยอยู่ในอำเภอเมือง อำเภอปราสาท อำเภอกาบเชิง อำเภอสังขะ อำเภอบัวเชด อำเภอจอมพระ อำเภอศีขรภูมิ อำเภอท่าตูม อำเภอชุมพลบุรี และอำเภอลำดวน ซึ่งในปัจจุบันนี้การเล่นเรือมอันเรเริ่มเลือนหายไปจากวิถีชีวิตของชาวเขมรถิ่นไทยในสุรินทร์ ด้วยมีสิ่งทันสมัยเข้ามาแทนที่ แต่ก็ยังมีการแสดงให้เห็นอยู่บ้างในปัจจุบัน จากการออกเก็บข้อมูล พบว่า อำเภอเมือง เป็นอำเภอที่ยังนิยมเล่นเรือมอันเรมากที่สุด ซึ่งมีทั้งเรือมอันเรแบบชาวบ้าน และเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลนี้เองจึงทำให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาการแสดงเรือมอันเรทั้ง 2 รูปแบบ ในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์ ซึ่งพบว่ายังมีการแสดงเรือมอันเรที่ยังคงสภาพสมบูรณ์มากที่สุด ทั้งทางด้านท่ารำ รูปแบบการแสดง ดนตรี เพลงและจังหวะผู้แสดง และองค์ประกอบอื่น ๆ โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มกรณีศึกษา เรือมอันเรแบบชาวบ้าน คือ กลุ่มชาวบ้านดงมัน ต.คอคโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านวัฒนธรรมของจังหวัดเนื่องด้วยชาวบ้านในหมู่บ้านเป็นผู้รักษาวัฒนธรรมของชาวเขมรถิ่นไทยได้เป็นอย่างดี รวมถึงมีนัก

ดนตรีกันตรึมที่มีชื่อเสียงหลายท่านในหมู่บ้านแห่งนี้ และที่สำคัญยังมีการเล่นเรือมอันเรกันเป็นประจำในช่วงวันหยุดสงกรานต์ด้วย ส่วนเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนั้น ผู้วิจัยเลือกกลุ่มกรณีศึกษาจากกลุ่มข้าราชการที่เป็นผู้ปรับปรุงเรือมอันเรขึ้น รวมถึงนักเรียน นักศึกษาที่ได้รับการถ่ายทอดการแสดงเรือมอันเรจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในจังหวัดโดยตรง

การที่ผู้วิจัยได้ลงไปศึกษาวิจัยเรื่องเรือมอันเรในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า เรือมอันเรได้มีการพัฒนาการมาเป็นระยะจากการละเล่นของชาวบ้านในช่วงสงกรานต์ มาเป็นชุดการแสดงของท้องถิ่น 5 ช่วงด้วยกัน คือ

- ช่วงที่ 1 การละเล่นเรือมอันเรแบบชาวบ้านของชาวเขมรถิ่นไทย
- ช่วงที่ 2 เรือมอันเรเมื่อปรับปรุงขึ้นใหม่ปี พ.ศ. 2495
- ช่วงที่ 3 เรือมอันเรเมื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ พ.ศ. 2498
- ช่วงที่ 4 เรือมอันเรเมื่อร่วมแสดงในงานช้างตั้งแต่ พ.ศ.2503 – 2543
- ช่วงที่ 5 เรือมอันเรในปัจจุบัน (พ.ศ. 2542 - 2543)

พัฒนาการของเรือมอันเรในแต่ละช่วงบอกถึงการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำรำและจังหวะเพลง ซึ่งเริ่มจาก 3 จังหวะของกลุ่มชาวบ้าน คือ จังหวะจึงมุข จังหวะมลบโดง และจังหวะจึงปี่ แล้วนำการแสดงเรือมตรดของชาวบ้านมาใช้เป็นท่าออก ในช่วงแรกของการปรับปรุง ทำรำที่ปรากฏในช่วงนี้เป็นท่าอิสระของชาวบ้าน และทำรำในนาฏศิลป์ไทย เช่น ท่าแขกเต้า ท่าผาลา ท่าสอดสร้อยมาลา รวมถึงทำรำพื้นฐานของนาฏศิลป์ไทยอีกหลาย ๆ ท่า นอกจากทำรำแล้ว ดนตรีและเพลงก็ยังสามารถปรับปรุงให้เป็นรูปแบบเดียวกันด้วย คือ ดนตรีใช้วงเรือมอันเร บทร้องนำมาจากบทเพลงกันตรึมที่มีอยู่หลายร้อยเพลง ส่วนทำนองเพลงและจังหวะมีการนำจังหวะและทำนองของชาวบ้าน เช่น เดิม ร่วมกับทำนองจังหวะที่คิดขึ้นใหม่ ส่วนองค์ประกอบอื่นไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย ได้ปรับปรุงใหม่ โดยกำหนดรูปแบบให้เหมือนกัน ผู้แสดงเปลี่ยนจากกลุ่มชาวบ้านเป็นกลุ่มข้าราชการในจังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้จุดมุ่งหมายในการเล่นเรือมอันเรเริ่มเปลี่ยนไปด้วยจากการเล่นเพื่อพักผ่อนในช่วงที่ 1 มาเป็นชุดแสดงถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

เมื่อถึงปี พ.ศ. 2498 เรือมอันเรได้พัฒนาขึ้นมาอีกขั้นหนึ่ง เมื่อได้รับการคัดเลือกจากทางจังหวัดให้เป็นชุดการแสดงถวายหน้าพระที่นั่ง ในคราวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระ

พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรที่จังหวัดสุรินทร์ในวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498 ในการแสดงเรียมอันเรครั้งนี้ได้มีการปรับเปลี่ยนและเพิ่มเติมจังหวะท่ารำ โดยเปลี่ยนท่าออกจากเรียมตรดเป็นท่าออกเฉพาะของเรียมอันเร และเพิ่มเติมท่ารำกัจปะกาเพิ่มขึ้นอีก จังหวะหนึ่งด้วย พร้อมกันนี้ทางฝ่ายดนตรียังได้พัฒนาโดยสามารถเชื่อมจังหวะแต่ละจังหวะให้ต่อเนื่องกันได้อย่างสนิท ไม่ต้องหยุดเพื่อขึ้นจังหวะเพลงใหม่ เหมือนครั้งแรกอีกต่อไป ส่วนองค์ประกอบในด้านอื่น ๆ ยังคงยึดรูปแบบเดิมจากการปรับปรุงในครั้งแรกเหมือนเดิมต่อไป จุดมุ่งหมายของการแสดงก็ยังคงเป็นการแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเช่นเดิม

ต่อมาทางจังหวัดสุรินทร์ได้จัดประเพณีงานช่างขึ้น เรียมอันเรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงของช่างด้วย โดยอยู่ในช่วงของการแสดงประเพณีพื้นเมืองของท้องถิ่น และในช่วงนี้เองที่เรียมอันเรได้พัฒนาขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง คือ เพิ่มเติมท่ารำในท่าไหว้ครู ขึ้นอีก 1 ท่า และเปลี่ยนท่ารำจากท่าฉลาเป็นท่าจีบหงาย มีการหมุนสลับตำแหน่งในการรำเข้าสาก พร้อมทั้งเพิ่มวงรำสากจาก 1 วง เป็น 6 วงด้วยกัน (สูงสุด) ในส่วนขององค์ประกอบอื่น ๆ ได้มีการปรับเปลี่ยนบ้างเล็กน้อย เช่น ผู้แสดงจากกลุ่มครู-อาจารย์ มาเป็นกลุ่มนักเรียน-นักศึกษา จำนวนผู้แสดงเพิ่มขึ้นตามจำนวนวงรำสาก แต่ในการรำเข้าสากก็จะมีเพียง 1 คู่ ต่อ 1 จังหวะเหมือนเดิม นอกเหนือจากนั้นองค์ประกอบอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นเครื่องแต่งกาย ดนตรี เพลง ก็ยังคงเดิมทุกประการ และจุดมุ่งหมายได้เปลี่ยนมาเป็นชุดการแสดง เพื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง

ในปัจจุบันนี้เรียมอันเรยังได้ก้าวไปอีกชั้นหนึ่ง คือการจัดการประกวดเรียมอันเรขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และส่งเสริมเยาวชน และประชาชนให้มีความสนใจในวัฒนธรรมของตน ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี นอกเหนือจากนี้ยังรวมไปถึงการเข้าไปส่วนหนึ่งในหลักสูตรการศึกษาระดับประถมศึกษาของนักเรียนในจังหวัดสุรินทร์ โดยอยู่ในวิชาดนตรี-นาฏศิลป์ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยอีกด้วย

นอกเหนือจากนี้การแสดงเรียมอันเรได้เป็นชุดการแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ที่ไปเยี่ยมเยียนจังหวัดสุรินทร์อีกหลายครั้ง อาทิ เช่น จอมพลถนอม กิตติขจร พลเอกประภาส จารุเสถียร อดีตนายกรัฐมนตรีของไทย แต่ครั้งที่สำคัญ คือ การแสดงเรียมอันเร โดยคณะลูกเสือชาวบ้าน เพื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระ

บรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอฯ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอทุกพระองค์ ที่เสด็จมาพระราชทานลูกเสือชาวบ้าน ณ วัดธาตุ อ.รัตนบุรี จ.สุรินทร์ในปีพ.ศ.2519 จนได้รับความสนพระทัยจากสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าหญิงจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี มีพระประสงค์ที่จะเรียนรำเรือมอันเร และทางจังหวัดได้มอบหมายให้อาจารย์ผ่องศรี ทองหล่อ หนึ่งในคณะผู้ปรับปรุงเรือมอันเรเป็นผู้ถวายการสอน ซึ่งนำความปลาบปลื้มใจมาสู่อาจารย์ผ่องศรีและพสกนิกรชาวสุรินทร์เป็นอย่างมาก

จะเห็นได้ว่าเรือมอันเรได้พัฒนารูปแบบจากเดิม จนกลายมาเป็นชุดการแสดงในปัจจุบัน รวมถึงจุดมุ่งหมายในการแสดงได้เปลี่ยนไปตามจารีตประเพณี จากการละเล่นเพื่อพักผ่อนหรือแฝงด้วยการเลือกคู่หนุ่มสาว มาเป็นการแสดงเพื่ออนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อการศึกษา

องค์ประกอบในการแสดงเรือมอันเร ที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาจากการแสดงเรือมอันเร 2 รูปแบบ คือ เรือมอันเรของชาวบ้าน และเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบันของกลุ่มสถาบันการศึกษา ประกอบไปด้วย ผู้แสดงซึ่งกลุ่มเดิมคือชาวเขมรถิ่นไทยในจังหวัดสุรินทร์ ทั้งหญิง-ชาย และไม่จำกัดวัยของผู้เล่นหรือผู้รำเรือมอันเรด้วย ส่วนเรือมอันเรปัจจุบันนั้นผู้แสดงคือคณะครู-อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา ในสถาบันการศึกษาของจังหวัด ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่ให้แสดงเรือมอันเรในงานสำคัญต่าง ๆ ของจังหวัด มีการจัดผู้แสดงโดยรำเป็นคู่ชาย-หญิง ต่อจากนั้น คือ เครื่องแต่งกายซึ่งชาวบ้านแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดที่สวยงามที่สุดที่มีอยู่ ซึ่งก็เป็นแบบพื้นบ้านนั่นเอง แต่เมื่อปรับปรุงการแสดงขึ้นจึงกำหนด เครื่องแต่งกาย ให้เป็นรูปแบบเดียวกัน โดยนำผ้าพื้นเมืองและเครื่องประดับพื้นเมืองของชาวเขมรถิ่นไทย มาใช้ในเครื่องแต่งกายของการแสดงเรือมอันเรในปัจจุบัน

ส่วนสถานที่แสดงและโอกาสที่ใช้ในการแสดงของเรือมอันเรชาวบ้านนั้น นิยมเล่นกันตามลานบ้านหรือลานวัด ในเวลากลางคืนหลังจากเสร็จภาระกิจจากหน้าที่การงานแล้ว แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนจากช่วงเวลากลางคืนมาเล่นกันในช่วงกลางวันบ้างเหมือนกัน โดยจะรวมตัวกันมาเล่นเรือมอันเรหลังจากทำบุญ หรือก่อเจดีย์ทรายในวัดแล้ว ส่วนเรือมอันเรที่แสดงกันในปัจจุบันนั้นเป็นการแสดงในงานต่าง ๆ เฉพาะกรณีไป รวมถึงการแสดงในงานช้างประจำปีด้วย โดยเป็นการแสดงเพื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมไม่มีการว่าจ้างมีแต่การมอบของรางวัลให้นักแสดงสถาน

ที่แสดงถึงแม้จะรำบแนวที่ก็ตาม ก็ต้องมีสนามพื้นที่กว้างเหมาะสมกับชุดการแสดงที่ต้องใช้พื้นที่พอสมควรอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดง ก็คือสากตำข้าว 2 อัน เหมือนกัน เพียงแต่ชุดปรับปรุงใหม่จะใช้สากที่ประดิษฐ์เพื่อใช้ในการแสดงโดยเฉพาะ ส่วนชาวบ้านจะเป็นสากตำข้าวของจริง

ดนตรีที่บรรเลงประกอบการแสดง คือวงเรือบมอันเรที่ประกอบไปด้วย ปี่ใน กลองกันตรึม ซอกลาง ฉิ่ง ฉาบ กรับ ซึ่งการแสดงเรือบมอันเรทั้ง 2 รูปแบบ ใช้วงเรือบมอันเรเหมือนกัน แต่เรือบมอันเรของชาวบ้านยังมีการนำวงดนตรีไทยภาคกลางเข้ามาบรรเลงประกอบการแสดงด้วย เนื่องจากชาวบ้านจะหาดนตรีที่มีอยู่ในชุมชนของตน หรือไม่ก็สะดวกที่จะนำดนตรีชนิดใดมาบรรเลงก็ได้ แต่ที่สำคัญต้องมีเครื่องดำเนินทำนอง เช่น ปี่หรือซอ และเครื่องให้จังหวะ คือ กลองหรือตะโพน แต่เป็นสิ่งที่น่าเสียดายว่าในปัจจุบันนี้จากการที่ผู้วิจัยออกเก็บข้อมูลภาคสนาม ทราบจากคำสัมภาษณ์ว่ามีการใช้วงดนตรีไทยภาคกลางบรรเลงประกอบการแสดง และเริ่มหายไปในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมาเอง แต่เพื่อให้องค์ประกอบเรือบมอันเรสมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลมานำเสนอด้วย

ส่วนที่สำคัญที่สุดของการแสดงเรือบมอันเร ก็คือ กระทบนทำรำ ผู้วิจัยพบว่ามี 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ เรือบมอันเรแบบชาวบ้านเขมรถิ่นไทย และเรือบมอันเรที่แสดงในปัจจุบันของกลุ่มอาจารย์-สถาบันการศึกษา ซึ่งเรือบมอันเรทั้ง 2 รูปแบบ นี้ ผู้วิจัยยังได้แบ่งกระทบนทำรำออกเป็น 3 ลำดับด้วยกัน คือ ทำรำรอบสาก ทำรำเข้าสาก ทำรำตลกพลิกเพลง นอกจากนี้ในกลุ่มเรือบมอันเรแบบชาวบ้านผู้วิจัยยังพบด้วยว่ามีทำรำของนักแสดงชาย รำพร้อมกับผู้แสดงทำตลกพลิกเพลง ซึ่งผู้วิจัยขอเรียกว่า ผู้รำยั่ว เพิ่มขึ้นอีกด้วย

ในทำรำเรือบมอันเรชาวบ้านทำรำรอบสาก คือ กระทบนทำรำที่ผู้รำเดินรำเป็นวงกลมหมุนตามเข็มนาฬิกา รอบสากไม้ ซึ่งวางอยู่กลาง ทำรำที่พบมี 5 กระทบนทำหลักจากจังหวะเพลง 5 เพลง คือ ไหว้ครู จังหวะ มลบบโดง จังหวะปี่ และกัจปะกา

ทำรำเข้าสากคือกระทบนทำรำที่ผู้รำเดินรำก้าวเข้า-ออก ภายในสากไม้ ซึ่งกระทบกันตามจังหวะ ซึ่งมี 3 จังหวะหลัก คือ จังหวะ มลบบโดง และจังหวะปี่ มีลักษณะการก้าวเท้า 3 จังหวะ คือ จังหวะก้าวเข้าสาก จังหวะย่อเท้าในสาก และจังหวะเดินออกจากสาก

ท่าตลกพลิกแพลง คือ ท่ารำเข้าสากเพียงคนเดียวของนักแสดงชาย ที่แสดงจังหวะเข้าในสากและจังหวะออกจากสาก ท่าทางผาดโผนเสียงอันตราย มีการนำท่าจากกีฬาเข้ามาร่วมด้วย ถือเป็นจังหวะที่สนุกสนานเร้าใจ

ท่ารำยั่วคือ การรำของนักแสดงชาย ซึ่งรำพร้อมกับผู้แสดงท่าตลกพลิกแพลง เป็นการหลอกล่อ หรือหยอกเย้าผู้เข้าสากท่าพลิกแพลง และถือเป็นการเข้าร่วมสนุกร่วมกัน ท่าที่พบมี 5 ท่าหลักด้วยกัน

ในท่ารำเร็วอันเรอบแบบชาวบ้าน สามารถแยกลักษณะท่ารำตามส่วนของร่างกายได้ 6 ลักษณะ คือ การใช้ศีรษะ ลำตัว มือ เท้า การนั่ง และท่าในลักษณะอื่น ๆ จนพบลักษณะเด่นดังนี้

ศีรษะ พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ ศีรษะตั้งตรง ศีรษะเอียงตามลำตัว และศีรษะไปตามลำตัว

ลำตัว พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ ลำตัวตั้งตรง ลำตัวโน้มไปด้านหน้า และลำตัวเบี่ยงออกด้านข้าง

มือ มีการใช้มือ 4 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ ในท่าไหว ท่าตั้งวงมี 3 ระดับ คือ วงบน วงกลาง และตั้งข้อมือตึงแขนข้างลำตัว ท่าจับมีลักษณะการจับคือ จับหงายในระดับสะเอว และจับตอศอก จับปรกหน้า จับส่งหลัง ซึ่งมีทั้งจับส่งหลังแขนตึง และจับส่งหลังติดกับลำตัว สุดท้ายคือการม้วนมือ

เท้า มีการใช้เท้าหลายแบบ ได้แก่ การย่ำเท้า การก้าวเท้าเตะ การก้าวเท้าขยับ การก้าวเท้าแล้ววางหลัง การก้าวแล้วยกเท้า และการก้าวกระโดด

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เพิ่มเติมถึงทิศทางการเคลื่อนไหวอีกด้วย โดยมีการเคลื่อนที่ไปด้านหน้าโดยหมุนตามวงกลม โดยใช้ลักษณะเท้า 4 ลักษณะแรกที่กล่าวข้างต้น การเคลื่อนที่ถอยหลัง และหมุนรอบตัว โดยการย่ำเท้า การเคลื่อนที่ไปด้านข้างใช้การย่ำเท้า การก้าวแล้วยกเท้า การก้าวกระโดด ซึ่งการเคลื่อนที่ในลักษณะนี้เป็นการก้าวเข้า-ออกในสากไม้ สุดท้ายคือการเคลื่อนที่หมุนตัวไปด้านหลัง โดยใช้การย่ำเท้าและการก้าวกระโดด

ทำนอง เป็นการนั่งคุกเข่านั่งบนสิ้นเท้า และการคุกเข่าโดยก้มตัวตะแคงวางมือหรือศอกลงในสาก

นอกจากนี้ท่าในลักษณะอื่น ๆ เป็นท่าที่ปรากฏในท่าตลกพลิกแพลง คือ ท่าคุกเข่าวางมือลงด้านหน้าให้ลำตัวขนานกับพื้น ท่านอนคว่ำ และท่านอนหงาย

ลักษณะพิเศษที่พบของเรือมอันเรแบบชาวบ้าน คือการเคลื่อนที่ผู้รำจะย่อท่าหรือย่อเท้า โดยไม่ต้องย่อตัว หรือสะดุ้งตัวจนมากเกินไป ใช้การเดินรำเคลื่อนที่เหมือนกิริยา เดินตามปกติ ไม่นั่งจังหวะเข้า หากแต่ในท่ารำยั่วของผู้รำชาย จะเน้นการทิ้งน้ำหนักตัวลงขณะย่อเท้าให้เห็นอย่างชัดเจน พร้อมทั้งนี้ยังเน้นการโน้มลำตัวไปด้านหน้าและเบี่ยงลำตัวออกด้านข้างอีกด้วย

ส่วนการแสดงเรือมอันเรที่แสดงในปัจจุบันมีกระบวนท่ารำ 3 ลำดับเช่นเดียวกัน คือ

ท่ารำรอบสาก ซึ่งรำเป็นวงกลม มีท่ารำ 6 กระบวนท่าหลักตามจังหวะเพลง และในแต่ละกระบวนท่ามีท่าย่อยลงตามลำดับ กระบวนท่ารำ 6 กระบวนท่า คือ กระบวนท่าออก กระบวนท่าไหว้ครู กระบวนท่ากัจปะกา กระบวนท่าจิงมุย กระบวนท่ามลบโดง และกระบวนท่าจิงปรี

ท่ารำเข้าสาก มีกระบวนท่ารำ 3 ท่า เช่นกัน คือ ท่าเดินเข้าสาก ท่ารำในสาก คือ กระบวนท่ารำก้าวเข้า-ออก ในสากของแต่ละจังหวะเพลง และท่าเดินออกจากสาก กระบวนท่ารำเข้าสากนี้มี 4 จังหวะเพลงด้วยกัน คือ จังหวะเพลงกัจปะกา จังหวะเพลงจิงมุย จังหวะเพลงมลบโดง จังหวะเพลงจิงปรี โดยมีท่าย่อยในแต่ละจังหวะเช่นเดียวกัน

ท่ารำตลกพลิกแพลง ซึ่งมีรูปแบบท่ารำเหมือนกับเรือมอันเรแบบชาวบ้าน หากแต่มีการเพิ่มเติมท่าเคลื่อนไหวโดยการใช้มือและลำตัวบิดไปมา เพื่อให้ดูอ่อนไหวไม่แข็ง และกลมกลืนสัมพันธ์กับจังหวะกระทบของสาก ท่าตลกพลิกแพลงมี 2 กระบวนท่า คือ กระบวนท่าเดินออก และกระบวนท่าเข้าสากมี 14 ท่าย่อย คือ ซึ่งมากกว่าท่าพลิกแพลงของเรือมอันเรของชาวบ้าน ซึ่งในการรำไม่จำเป็นว่าต้องทำท่ารำให้ครบทั้ง 14 ท่า อาจมีการตัดทอนออกได้ ท่ารำหลักจริง ๆ ของท่าตลกพลิกแพลงเป็นท่ารำเดียวกัน

กระบวนการท่าเรือมอันเรปัจจุบัน แยกลักษณะท่าเรือตามส่วนของร่างกาย ได้ถึง 6 ลักษณะเช่นเดียวกัน ดังนี้

การใช้ศีรษะ พบว่ามี 3 ลักษณะ คือ ศีรษะตั้งตรง ศีรษะเอียงตามลำตัว และศีรษะไปตามลำตัว ซึ่งลักษณะการใช้ศีรษะนี้เหมือนกับเรือมอันเรแบบชาวบ้าน

การใช้ลำตัวมี 5 ลักษณะ คือ ลำตัวตั้งตรง ลำตัวโน้มไปด้านหน้า ลำตัวเอียงออกด้านข้าง ลำตัวบิดไปมา ลำตัวเอนไปด้านหลัง

การใช้มือ มี 6 ลักษณะด้วยกัน คือ มือตั้งวงซึ่งมีหลายระดับจากวงบน วงกลาง วงล่าง และวงหน้า มือสอดสูงมีทั้งสอดสูงมือเดียว และสอดสูงสองมือหรือท่าพรหมสีหน้านั่นเอง ท่าพนมมือไหว้คือไหว้ในระดับอก และไหว้วางมือลงบนสาก มือจับมีทั้งจับคว่ำ จับหงาย จับส่งหลัง และจับปรกศีรษะ ในแต่ละประเภทยังแบ่งออกเป็นระดับและทิศทาง คือ ระดับไหล่ ระดับสะเอว ระดับศีรษะ ซึ่งอยู่ในทิศทางด้านหน้า ด้านข้างและด้านหลัง การแกงมือ มี 2 ระดับ เช่นเดียวกัน คือ ระดับสะเอว และระดับศีรษะ ส่วนทิศทางอยู่ด้านหน้า ด้านข้างและด้านหลัง สุดท้ายคือการม้วนมือพบในท่าตลกพลิกแพลงเป็นท่าเดียวกับท่าเรือมอันเรแบบชาวบ้าน หากแต่ในท่าอื่น ๆ ใช้ก่อนการตั้งวง คือ ม้วนมือจับออกตั้งวง

การใช้เท้า พบว่ามีถึง 9 ลักษณะด้วยกัน คือ ก้าวขยับ ก้าวเท้าแตะ ก้าวหน้า การเหลื่อมเท้า การก้าวหน้าแล้ววางเท้า การใช้เท้าแตะก้าวหน้าวางหลังแล้วแตะ การย่อเท้าการย่อเท้าโดยติดสันเท้าขึ้นสูง การย่อเท้าโดยยกสันเท้าไปด้านหลัง และสุดท้ายคือ การกระโดดซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ กระโดดพร้อมกัน 2 เท้า และกระโดดสลับเท้า

การเคลื่อนที่ในทิศทางต่าง ๆ โดยมีการใช้เท้าที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะเคลื่อนที่ไปด้านหน้าตามวงกลม การเคลื่อนที่ไปด้านข้าง การเคลื่อนที่ถอยหลัง การเคลื่อนที่หมุนรอบตัว การเคลื่อนที่หมุนตัวกลับหลังหัน และสุดท้ายคือการเคลื่อนที่สลับตำแหน่งซึ่งพบในกระบวนการท่าเรือเข้าสาก

การนั่งมี 4 ลักษณะ คือ การนั่งคุกเข่าทับสันเท้าทั้ง 2 เท้า การนั่งกระแทกกันการนั่งคุกเข่าบนสันเท้าข้างเดียว และการนั่งลงบนพื้น โดยตั้งเข่าขึ้นทั้ง 2 ข้าง

ท่าในลักษณะอื่น ๆ พบว่ามี 6 ท่าด้วยกัน คือ ท่าคุกเข่าวางมือลงด้านหน้า ให้ลำตัวขนานกับพื้น การนอนหงายในสาก การนอนคว่ำในสากลักษณะคล้ายการวิดพื้น ท่าสะพานโค้ง ท่านอนตะแคง และท่าตีสั่งก้าม้วนหน้าหรือม้วนหลัง

ลักษณะพิเศษของเรื่อมอันเรแบบปัจจุบันนั้น ผู้รำจะทิ้งน้ำหนักตัวลงขณะก้าวเท้า และเตะเท้าหรือขยับเท้า ไม่ยัดเข่าจนตึงเกินไป มีการกันเข่าออกกว้างในท่ารำของผู้ชาย ลักษณะท่ารำดูเหมือนจะย่อตัวตลอดเวลา พร้อมกับการเคลื่อนไหวโดยการก้าวขยับเท้าช่วยในการหันลำตัวไป-มา 2 ด้าน มีการถ่ายน้ำหนักจากเท้าหนึ่งไปยังเท้าอีกด้านหนึ่ง การถ่ายน้ำหนักตัวเป็นการช่วยเปลี่ยนทิศทางการของลำตัวอีกด้วย และที่สำคัญสิ่งที่ทำให้คนทั่วไปทราบได้อย่างชัดเจนว่า เป็นการแสดงเรื่อมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยอย่างแท้จริงคือ กระบวนท่ารำตลกพลิกแพลง ซึ่งไม่มีปรากฏในการรำกระแทกสากหรือกระแทกไม้ของชุมชนอื่นหรือประเทศอื่น ๆ เลย และยังถือได้อีกว่า กระบวนท่ารำตลกพลิกแพลง มีลักษณะเฉพาะของท่ารำ นั่นคือ การนำอวัยวะส่วนต่าง ๆ วางลงในสากโดยใช้เทคนิคของการแสดง ลีลาของการพ้อนรำเข้ามาร่วมด้วย นับเป็นจุดสนใจอย่างหนึ่งของการแสดงชุดนี้เป็นอย่างมาก

จากการศึกษาเรื่องเรื่อมอันเรของชาวเขมรถิ่นไทยนี้ ผู้วิจัยขอล่าวแยกออกเป็น 2 รูปแบบ นั่นคือ รูปแบบแรกคือเรื่อมอันเรแบบชาวบ้าน พบว่าเป็นการเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่อยู่ในสังคมชนบท สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน บุคลิกภาพและจิตใจของผู้คนในสังคมถูกกระตุ้นให้แสดงออกมาอย่างเด่นชัดในการเล่นเรื่อมอันเรนี้ -เพราะการเล่นเรื่อมอันเรสามารถแสดงออกถึงความสนุกสนานอย่างเต็มที่ และสามารถเล่นได้เฉพาะในเดือนเมษายน เมื่อว่างเว้นจากการทำงานเสร็จจากฤดูเก็บเกี่ยว หรือไม่ก็เป็นการรวมผู้คนไว้ด้วยกัน เพื่อสามารถทำงานที่ต้องใช้คนจำนวนมากได้อีกด้วย นอกจากนี้การเล่นเรื่อมอันเรยังเอื้อประโยชน์ในทางอ้อมอีกประการหนึ่ง เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้ทำความรู้จักคุ้นเคยกัน โดยอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ นับเป็นวิธีสืบชาติพันธุ์ของมนุษย์ที่ไม่ฝ่าฝืนประเพณีอันดีงามของไทย ซึ่งสอดคล้องกับท่ารำที่ปรากฏ คือท่ารำมุดตัว ก้มตัว ปิดป้อง

ของสงวน รวมถึงการรำเข้าสู่สากที่หญิง-ชาย สามารถรำเข้าสู่สากได้อย่างคล่องแคล่วไม่ติดขัดก็ เหมือนกับหญิง-ชายคู่นั้นมีความเข้าใจ รู้ใจกันเป็นอย่างดี

ส่วนเรียมอันเรที่แสดงในปัจจุบันนั้น ผู้วิจัยพบว่า เป็นการสื่อให้เห็นถึงวัฒนธรรมการ แสดงของชาวเขมรถิ่นไทยที่มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายสงบ ผู้คนมีนิสัยรักความสนุกสนาน รื่นเริง มีจิตใจที่ดีงาม และแฝงไว้ด้วยความสง่างาม เยือกเย็น ซึ่งสะท้อนมาจากกระบวนการทำรำ ที่ถึงแม้จะดูโลดโผน แต่ไม่ได้ว่องไวหรือรวดเร็วมากนัก คงดำเนินไปตามจังหวะของทำนองเพลง บทร้องทำให้รู้สึกถึงความสง่า เยือกเย็น และมีเสน่ห์อยู่ในตัว ส่วนนิสัยรื่นเริง สนุกสนานดูได้จากกระบวนการท่าตลกพลิกเพลงนั่นเอง รวมถึงการแสดงความเป็นระเบียบแบบแผนที่แฝงมากับ คณะผู้ปรับปรุง ซึ่งประกอบอาชีพข้าราชการครูกันแทบทั้งสิ้น

แต่อย่างไรก็ตามสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ก็คือเรียมอันเรได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วจากสภาพ แบบเดิม เนื่องจากสังคมในวิถีชีวิตชาวเขมรถิ่นไทยได้เปลี่ยนไป ผู้คนมุ่งเน้นทางการทำมาหากินมากขึ้น มีการอพยพเข้ามาทำงานในเมืองหลวง จำนวนผู้คนในชุมชนเขมรถิ่นไทยลดลง โอกาสที่จะแสดงออกถึงความสนุกสนานเริ่มหมดไป ถึงจะมีเรียมอันเรแบบปัจจุบันเข้ามาแทนที่ แต่การแสดงออกของชาวบ้านหดหายไป มีแต่การแสดงที่พัฒนาแล้ว ซึ่งไม่สามารถตอบสนอง อารมณ์และการแสดงออกของชาวบ้านได้อย่างเต็มที่ เพราะจะต้องปฏิบัติตามรูปแบบที่ตั้งไว้ ถ้าไม่ปฏิบัติตามถือว่าเป็นความผิดพลาดได้

ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของสังคมแล้วก็ตาม เรียมอันเรก็ยังเป็นเอกลักษณ์ที่ชัดเจนของชาวเขมรถิ่นไทยหรือชาวสุรินทร์ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี แนวโน้มในอนาคตของเรียมอันเรจึงไม่น่าที่จะเสื่อมสูญไป หากแต่ต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ให้ชาวเขมรถิ่นไทย ได้ภาคภูมิใจอีกตราบนานเท่านาน

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัย พบว่า การรำในในเดียวกับรำกระบองของชาวเขมรถิ่นไทย อาจไม่ได้มีเพียงชุดการแสดงเรียมอันเรเท่านั้น จึงน่าจะมีผู้ศึกษาถึงชุดการแสดงรำกระบองหรือกระบองไม้

อื่น ๆ อีก เพื่อให้เห็นถึงพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจทำให้ทราบได้ว่า ลักษณะการแสดงประเภทหนึ่งถือกำเนิดมาจากที่ใด และการได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีผลทำให้การแสดงลักษณะนี้ต้องปรับเปลี่ยนบทบาท และรูปแบบการแสดงอย่างไร นอกเหนือจากนี้ในอีสานใต้ นอกจากเขมรถิ่นไทย แล้วยังมีกลุ่มกวยและลาว อาศัยอยู่อีกมาก แสดงให้เห็นถึงการแสดง การละเล่นที่น่าสนใจของชุมชนแถบนี้ อาทิ เช่น เรือมอ้ายย เรือมกระโน้น ดึงตอง เรือมตรด ลีเกเขมร เซ็งบั้งไฟ เป็นต้น บ่งบอกให้ทราบถึงภูมิปัญญาของชาวอีสานใต้ ที่สามารถสร้างสรรค์การแสดงต่าง ๆ ขึ้นมาจึงน่าที่จะศึกษาการประดิษฐ์สร้างสรรค์หรือนาฏยประดิษฐ์ของชาวอีสานใต้ให้ปรากฏเด่นชัดและบันทึกไว้ต่อไป

